

Ateliers voor Muziek & Media

Schets-scenario voor muzikeducatie op het snijvlak van
muziekscholen, voortgezet onderwijs en beroepsopleidingen

In opdracht van:
Het Ministerie van OC&W,
Directie Kunsten

A. le Cosquino de Bussy

Ten geleide

“Ik kan geen enkel instrument goed spelen. Ja, een gitaar vasthouden of een beetje piano bonken, maar spelen kun je het niet noemen”, aldus Gerard Jolink, zanger van de popgroep Normaal onlangs in een televisie-interview. Desondanks staat hij met zijn band al jaren op de planken en gaan de CD's in grote getale over de toonbank.

Het lijkt zo simpel en het spreekt tot de verbeelding. Een liedje maken, doorbreken, en vervolgens beroemd worden; het is een beeld dat veel talentvolle - en soms ook minder talentvolle - jongeren koesteren. Vol overgave storten zij zich in hun kunstdiscipline, of liever kunstdisciplines want interdisciplinaire vormen bepalen de jongerencultuur. Maar meestal komt men bedrogen uit: wat zo simpel leek blijkt meer inspanning en moeite te kosten dan tevoren gedacht. Velen zijn geroepen, maar niet iedereen is uitverkoren. Sommigen verlaten teleurgesteld het speelveld, anderen gaan op zoek naar wegen om toch het doel te bereiken. Misschien niet direct om beroemd te worden, maar zeker om goed te worden. Als amateur of als professional.

Enthousiaste jongeren die zich aangetrokken voelen tot traditionele muziek-instrumenten vinden in de muziekscholen, de amateur-muziek, de voortrajecten van de conservatoria of in het particuliere circuit hun weg. Voor hen ligt een uitgebreide infrastructuur uitgespreid die tot in alle hoeken van het land ontplooiingskansen biedt voor talloze stijlen en smaken¹. Maar voor adolescenten uit de jongerencultuur ligt dat anders. Veel van deze jongeren vinden geen platforms voor de toepassingen die hen boeien. De Centra voor de Kunsten bieden geen aansprekende programma's en ook op de scholen of in het sociaal-cultureel werk komen zij slecht aan hun trekken.

Instellingen voor kunsteducatie, muziekscholen en ook scholen voor voortgezet onderwijs verzorgen muzieklessen en zouden ambitieuze jongeren wellicht verder kunnen helpen. Maar zij weten de juiste snaar niet te treffen. Jongeren zijn de grote afwezigen in de muziekscholen en ook het voortgezet onderwijs biedt voor enthousiaste jongeren die zelf kunst willen maken geen soelaas. In sommige buurt- en wijkcentra worden workshops georganiseerd maar ook hier komt de breed georiënteerde jongere geen uitdagingen van betekenis tegen. Ook binnen de conservatoria treffen we hen nauwelijks aan. Evenals de programma's van de muziekscholen zijn die van de conservatoria voor deze jongeren doorgaans niet aantrekkelijk. Een enkele afdeling van sommige conservatoria bieden wel uitdagende programma's en de toestroom is daar dan ook groot.

Kortom, de infrastructuur biedt nog nauwelijks routes die voor enthousiaste jongeren die zich bezig houden met eigentijdse vormen van veelal multidisciplinaire kunst aantrekkelijk zijn. Er is sprake van een gat tussen het voortgezet onderwijs c.q. de muziekscholen en de conservatoria. De vraag die voorligt in deze notitie is of voor de discipline muziek het gat gevuld kan worden, wie zou dat kunnen doen en aan welke voorwaarden een dergelijke tussenvorm

¹ zie bijlage 1

zou moeten voldoen? Niet zozeer om de toestroom tot de beroepsopleidingen te stimuleren, maar meer om gedreven jongeren een plek te bieden die hen aanspreekt en waar zij hun culturele ambities kunnen realiseren. Niet de grote lijnen van het beleid, maar een concrete aanzet voor nieuwe activiteiten op het terrein van muziekeducatie, dat is de portee van deze notitie.

Leeswijzer

Ten eerste worden op bladzijde 8 en 9 de belangrijkste conclusies en aanbevelingen kort samengevat.

Deze notitie valt uiteen in twee delen. Deel 1 vormt de synthese van de voor deze notitie uitgevoerde werkzaamheden. Eerst worden de belangrijkste succesfactoren die kenmerkend zijn voor twee jeugdtheaterscholen en twee jongeren-theatergezelschappen die grote groepen jongeren aan zich weten te binden kort samengevat en geplaatst naast de situatie op muziekscholen. Vervolgens wordt een scenario geschetst voor Ateliers voor Muziek & Media waarin deze succesfactoren een vertaling krijgen voor de discipline muziek. Ook wordt ingegaan op de praktische haalbaarheid en de belangrijkste knelpunten bij het realiseren van een dergelijk scenario. Deel 1 biedt de snelle lezer een blik op de uitkomsten van deze notitie.

Deel 2 schetst de achtergronden waartegen het scenario voor Ateliers voor Muziek & Media tot stand is gekomen. Het beschrijft in grote lijnen de werkwijze van de onderzochte jeugdtheaterscholen en jongeren-theatergezelschappen. Hoe werken zij, waarom zijn zij succesvol in het aantrekken van jongeren en welke conclusies kunnen getrokken worden voor een scenario voor de discipline muziek?

Vervolgens worden werkwijzen die muziekscholen doorgaans hanteren beschreven en geplaatst tegenover die van de jeugdtheaterscholen en jongeren-theatergezelschappen.

In bijlage 1 zijn de spelers in de sector muziekeducatie in vogelvlucht in kaart gebracht. Een verantwoording opgenomen is opgenomen in bijlage 2 en in bijlage 3 een overzicht van de geconsulteerde personen.

Plaatsbepaling en definiëring

In deze notitie staan jongeren in de leeftijdsgroep van ruwweg 14 tot 20 jaar centraal. Het gaat om adolescenten die zich bezighouden met vormen van eigentijdse jongerencultuur. Er is met name gefocused op meer dan gemiddeld gemotiveerde jongeren die een passie hebben voor de muziek en andere kunstvorm(en) waarmee zij zich bezig houden. Sommigen hebben wellicht professionele ambities, anderen zijn gedreven om op een zo hoog mogelijk niveau als amateur te opereren. Of zij zijn actief in het gebied tussen de professionele en de amateurkunst.

In de beschouwingen is het muziekonderwijs zoals we dat aantreffen binnen de Centra voor de Kunsten en het voortgezet onderwijs als uitgangspunt genomen. Het gaat daarbij niet zozeer om het vak CKV, waar het accent op receptieve en reflectieve aspecten ligt, maar vooral op binnen- en buitenschoolse programma's die in sommige scholen voor voortgezet onderwijs worden aangeboden. In grote lijnen komt dit aanbod overeen met dat van de conservatoria, zij het op een ander niveau.

Daarom is bij de conservatoria vooral gekeken naar het muziekonderwijs in bijzondere programma's zoals de *Utrecht School of Music & Technology* van de Hogeschool voor de Kunsten Utrecht, de *Interfaculteit Beeld & Geluid* van het Koninklijk Conservatorium en de Academie voor Beeldende Kunsten in Den Haag en het studieprogramma *Muziekproductie* van het Rotterdams Conservatorium. We vatten deze studierichtingen in deze notitie samen onder de naam "Studierichtingen Muziek & Techniek". Het zijn programma's die we binnen de Centra voor de Kunsten en het voortgezet onderwijs niet aantreffen.

DEEL 1

ATELIERS VOOR MUZIEK & MEDIA

Inleiding

Het merendeel van de deelnemers van muziekscholen bestaat uit kinderen uit het primair onderwijs. Veel gemotiveerde jongeren zoeken hun heil elders. Ze zijn niet geïnteresseerd in de traditionele programma's van de muziekscholen maar leren zelf een instrument bespelen, werken met computers, vervaardigen CD-remixen of maken eigen multimedia-producties.

Deze situatie is tegenovergesteld aan de aantrekkingskracht die sommige jeugdtheaterscholen en jongeren-theatergezelschappen op ambitieuze jongeren uitoefenen. Twee aansprekende voorbeelden van succesvolle jeugdtheaterscholen zijn het Jeugdtheater Hofplein in Rotterdam en de Haagse jeugdtheaterschool Rabarber waar tezamen wekelijks zo'n 3500 leerlingen in buitenschoolse programma's participeren. Veel van die leerlingen zijn vele jaren lang geboeid door het aanbod van deze instellingen en beide scholen zijn verantwoordelijk voor een aanzienlijk deel van de instroom bij de Hbo-beroepsopleidingen op het terrein van theater.

Ook uit jongerengezelschappen zoals Artisjok020, DOX en Rotterdams Lef stromen regelmatig jongeren door naar de arbeidsmarkt (professionele en semi-professionele gezelschappen, televisie, etc.) of naar opleidingen zoals De Nieuw Amsterdam, de toneelscholen, de Kleinkunstacademie, etc. De jeugdtheaterscholen en jongerengezelschappen vullen een gat tussen het voortgezet onderwijs en de theateropleidingen.

Factoren van het succes

Wat is de reden dat deze jeugdtheaterscholen en jongerengezelschappen zoveel beter scoren dan de muziekscholen als het gaat om het aantrekken en vasthouden van jongeren? Een aantal betrokken spreekt zich uit. Het zijn leiders van jeugdtheaterscholen, jongeren-theatergezelschappen en de speciale afdelingen van de conservatoria, en twee kunstvakstudenten - een student muziek en een student kleinkunst - die tijdens hun middelbare schoolperiode zowel een muziekschool als een jeugdtheaterschool van nabij hebben meegemaakt. Een aantal punten komt pregnant naar voren. In onderstaande opsomming worden de belangrijkste succesfactoren van de theaterscholen, jongerengezelschappen en de speciale afdelingen van de conservatoria afgezet tegen de werkwijzen in muziekscholen.

1. Multidisciplinaire en interdisciplinaire kunstvormen zijn inmiddels bij jongeren gemeengoed geworden. In de *party scene* bepalen VJ's de toon en een popnummer zonder videoclip en danspas is al decennia lang niet meer denkbaar. Beeld, geluid, tekst en beweging zijn in de

jongerencultuur onlosmakelijk verbonden, maar ook in populaire kunstvormen zoals musical en muziektheater.

Theater is in zichzelf een multidisciplinaire kunstvorm.

Jeugdtheaterscholen geven dan ook niet alleen acteerlessen, ook zang- en percussielessen, dans- en bewegingslessen staan op het programma. Het aanbod van de muziekscholen is doorgaans monodisciplinair: alleen gericht op muziek en daarmee niet aansprekend voor veel cultureel geïnteresseerde jongeren.

2. De jeugdtheaterscholen werken overwegend projectmatig. Er wordt toegewerkt naar een voorstelling en trainingen en lessen staan in het kader van die voorstelling. De concentratie van de leerlingen wordt gericht op de grote avond wanneer zij schitteren op de planken. Muziekscholen bieden veelal longitudinale programma's die gericht zijn op het gestaag ontwikkelen van vaardigheden op het instrument. De jaarlijkse voorspeelavonden en uitvoeringen zijn van minder betekenis dan de wekelijkse les, ze 'spetteren' minder en komen minder frequent voor dan bij de jeugdtheaterscholen. Het is er serieuzer en minder 'leuk'.
3. De jeugdtheaterscholen spreken jongeren aan op wat hen dagelijks bezig houdt. Het ligt in de lijn van het genre: liefde, geweld, passie, machtsverhoudingen, het komt voor in bijna alle toneelstukken en musicals. Niet zelden vormen improvisaties van jongeren de basis voor de uiteindelijke voorstelling. Daarmee hebben zij een sterke inbreng in het uiteindelijke resultaat en zijn ze sterk geëngageerd. Muziek is abstracter en vraagt andere vaardigheden. Oefenen om later goed te kunnen spelen is minder laagdrempelig dan bijvoorbeeld de improvisaties van theater-leerlingen. Maar toch zou meer aandacht moeten uitgaan naar de eigen muzikale behoefte van de muziekschoolleerling.
4. Jeugdtheaterscholen bieden jongeren die professionele ambities hebben, of die op hoog niveau willen spelen, vaak speciale productiegroepen. In deze groepen maken de vergevorderde leerlingen producties van hoog niveau en ze besteden daar veel tijd aan. Niet zelden verblijven zij minstens een dag per week op de theaterschool. Voor dergelijke jongeren bieden de muziekscholen weinig ruimte. Het aantal contacturen loopt uiteen van veelal 30 à 45 minuten tot maximaal zo'n twee uur per week. Dat is niet genoeg om gepassioneerde jongeren naar de instelling te lokken. Jongeren die zich richten op traditionele instrumenten vinden hun weg wel naar de amateurkunst - waar anders dan het woord doet vermoeden soms hoge niveaus bereikt worden - en vinden daar de repetitie-weekenden en concerttournees². Maar voor jongeren die zich richten op de eigentijdse jongerencultuur - en dat zijn de meeste - is weinig kunstzinnigs voorhanden.
5. In de muziekopleidingen van Hogescholen voor de Kunst krijgen nieuwe genres en multidisciplinaire vormen vaste grond onder de voeten. De studierichtingen Muziek & Techniek bieden programma's waarin

² zie bijlage 1

moderne electronica- en ICT- hulpmiddelen worden ingezet voor muziek- en geluidscomposities, vaak in combinatie met andere kunstdisciplines. We treffen er allerhande vormen van muziek en geluid aan, van de laatste stijlen uit de dance-scene tot soundscapes, maar ook het registreren en manipuleren van geluid, het combineren van geluid met al of niet bewegend beeld, met tekst, met theater, etc. Bovendien besteden deze faculteiten aandacht aan de ontwikkeling van competenties zoals zelfstandig werken, teamwork, discipline, etc. De muziekscholen hebben op dit gebied nog weinig te bieden.

Criteria

Kan het succes van de jeugdtheaterscholen vertaald worden naar een concept voor muziek? Kan ook voor muziek een aanbod worden gecreëerd dat voor geïnteresseerde jongeren - al of niet met professionele ambities - aantrekkelijk is? En kunnen opleidingen van studierichtingen Muziek & Techniek van de conservatoria daarbij inspireren?

We doen een poging met een schets-scenario voor een Atelier voor Muziek & Media. Naar analogie van de jeugdtheaterscholen en de jongeren-theatergezelschappen is uitgegaan van de volgende criteria.

1. deelnemers worden betrokken bij de inhoud van de programma's
2. multidisciplinaire aanpak
3. projectmatige werkwijze resulterend in producties
4. aansluitend op de culturele *art world* waarin de deelnemers zich bewegen
5. ruimte voor lange contacttijden

In twee delen worden in het rapport voor het Ministerie van OC&W de mogelijkheden geschetst. Het scenario beschrijft een multi-disciplinaire muziekwerkplaats waarin jongeren langdurig aan de slag kunnen zonder dat dit leidt tot een sterke stijging van (personeels-)kosten voor de organisatie.

Als u Ateliers voor Muziek en Media wilt bestellen neemt u contact op met:

De Bussy Consult
Westermarkt 6
1016 DK Amsterdam

telefoon: 020 5289155
fax : 020 5289156
e-mail: info@debussyconsult.nl